

סודי

מנהל כנסיות
טל' 3155

י"ח בתשרי תשנ"ג
15 באוקטובר 1992

382396

אל : המשנה למנכ"ל
מנהל לשכת שה"ח

מאת : מנהל כנסיות

הנדון : ישראל-ואתיקן : לקראת פגישת שה"ח עם האפיפיור

רצ"ב מברקו של שגרירנו ברומא (נר 57 מ-11.10) המפרט את הרקע ליחסים, ההתפתחויות שחלו בהם, וכיוונים אפשריים לעתיד.

המגמה במזכר זה היא להבהיר נקודות והיבטים מסויימים הקשורים להסטוריה של היחסים ולבחון את אפשרויות ההתפתחויות העתידיות לאור הדינמיקה החדשה שנוצרה בהם. המזכר נכתב גם לאור התיעצויות שקיימתי עם שני מומחים פרופסור ורבלובסקי, והרב דוד רוזן מה-ADL שפגש את האפיפיור 3 פעמים בשנה שעברה.

א. מדיניותה של הכנסייה הקאתולית כלפי ישראל נקבעה עד העבר הלא רחוק גם משיקולים תיאולוגיים. הכנסייה ראתה את עצמה כישראל האמיתית, ולא יכלה להשלים עם מימוש שאיפות לאומיות ודתיות של העם היהודי, עליו נגזר לנדוד ולסבול. ברם, גישה שלילית זו נדחתה לחלוטין ב-1965 במועצה הוואתיקנית השנייה, שהוציאה מתחת ידיה את המסמך הידוע כ-"NOSTA AETATE". מאז אנו עדים לשינויים חיוביים בגישתה של הכנסייה כלפי העם היהודי והיהדות, המתבטאים גם בגינוי האנטישמיות, והמכירים - מכללא ומפורשות - בזכותו הנצחית של העם היהודי להגדרה עצמית המתבטאת בהקמת המדינה. הכנסייה רואה ביהדות "אח בכור" לנצרות, ולאחרונה נאמר מפורשות מכמה חוגים כנסייתיים בכירים כי בעצם אין כל מכשולים תיאולוגיים לכינון יחסים דיפלומטיים בין הוואתיקן לישראל.

ב. השנתיים האחרונות, מתאפיינות בריבוי המגעים בין ישראל לוואתיקן ובהכרה גוברת והולכת מצידו כי מדיניותו הקודמת הינה אנכרוניסטית, ואם הוא ימשיך לדבוק בה, קיים החשש כי הוואתיקן ימצא עצמו מחוץ לתמונה ויאבד כל אפשרות להשפיע, כשהמו"מ והתהליך המדיני יגעו בנקודות המעניינות אותם (מבחינתם).

- 2 -

לאחר מגעים ארוכים בארץ וברומא קויים המפגש המפורסם בין משלחות שלהם ושלנו ביולי השנה ברומא, והוחלט להקים ועדה מעורבת בילטרלית ב-2 דרגים; ועדת מומחים בדרג נמוך האמורה לדון בשאלות הביילטרליות הספציפיות ולהכינן למפגש הדרג הגבוה, וועדה משותפת בראשות סגני שרי החוץ מצדנו ומצדם, האמורה להפגש חליפות בארץ ובואתיקן, ולגבש את ההסכמות שיושגו בנושאים הביילטרליים.

ג. כדאי להזכיר - ולו בקצרה - בהקשר זה מספר נקודות שימשיכו כנראה לאפיין את המשך המגעים בעתיד הנראה לעין:

הנטייה מצידנו היא למנוע ולהכחיש קיום כל לינקאג' בין פתרון הבעיות הביילטרליות לבין כינון היחסים הדיפלומטיים. המפגש ברומא התאפיין בגישה נחרצת מצדנו בנקודה זו, כשטענתנו היתה שמבחינה מהותית אין קשר בין הדברים ואין להתנותם זה בזה. גם אם מילולית הואתיקן נאלץ להסכים לנוסחה שאין לינקאג' פורמלי, הרי מבחינה מעשית הם נוהגים בהמשך המו"מ תוך קביעת מסגרת והתניות ברורים המצביעים על זיקה חד משמעית בין ההתקדמות שתושג בנושאים הביילטרליים הספציפיים, לבין נירמול הדרגתי של היחסים. עבור הכס הקדוש אין לראות בכינון יחסים דיפלומטיים מטרה בפני עצמה, אלא יש לראות ביחסים תוצאה של תהליך המבטיח את מעמדה של הכנסיה באותה מדינה, והמסדיר שאלות שבמחלוקת ביניהן. נשאלת בהקשר זה השאלה אם עלינו להציג עבור הואתיקן עמדה הרואה בכינון יחסים דיפלומטיים את התכלית הסופית של התהליך שפתחנו עימם, או שגם עלינו להראות כי יש לנו יעדים ומטרות מהותיים בקיום המו"מ עם הואתיקן, כשבעיית קיום היחסים בינינו איננה בעיה בילטרלית אלא בעיה חד צדדית מצידו של הואתיקן המסרב להשלים את המהלך בו פתח (מסיבות המפורטות בהרחבה במברקו של השגריר).

ד. גם אם אנו ממשיכים לדבוק בגרסתנו המכחישה קיום כל לינקאג', למעשה אנו אומרים כי לכשתהיה נורמליזציה ביחסים, ייקל על 2 הצדדים לפתור את הבעיות הקונקרטיות. יש בכך - מבחינה מסויימת - הצגת לינקאג' הפוך, אך אין בהכרח סתירה. עמדתנו ממשיכה לכפור בקיום זיקה ולינקאג' מהותיים בין הנושאים השונים שעל הפרק לבין נירמול היחסים, אך איננו מכחישים כי קיום יחסים נורמליים יהווה גורם שייקל על האוירה בה יפתרו אותם נושאים, ויש לפיכך להבחין בין התוכן והמהות בהם אין לינקאג' לבין המסגרת והאוירה בשיחות בהם קיום זיקה מסויימת הינו בלתי נמנע.

ה. חלק מהנושאים הביילטרליים שהועלו מצד הואתיקן נוגעים לשאלות עקרוניות כמו מעמד הכנסיה (התובעת לעצמה כידוע סטטוס אקסטריטוריאלי), חופש דת, ושאלות עקרוניות אחרות, וחלקם נוגע בעניינים פרקטיים מעשיים כמו חינוך (תמיכה כספית במוסדות שלהם, הכרה בתעודות וכו'), פטור ממסים, אשרות לאנשי דת, וכו'.

אנו הקמנו מצידנו 4 ועדות משנה בינמשרדיות האמורות להיפגש מיד לאחר החג ולגבש את עמדותינו. הועדות הן בנושאים משפטיים, פיסקליים, חינוך ותיירות. מפגש המומחים הקרוב ייערך ב-2.11, אך עד לקיומו אנו מציעים כי השר בפגישותיו ברומא יימנע מלהתייחס ישירות וקונקרטי לנושאים השונים. הטיפול במרבית נושאים אלה נמצא באחריות משרדים ממשלתיים אחרים כמו משרדי המשפטים, חינוך, תיירות ודתות, ולא רצוי שהשר יתחייב לגבי נקודות ספציפיות, כשקיים החשש והסיכון שלא נוכל לקיים הבטחה שתינתן משיקולים שלא תלויים בנו.

אני מצטרף בכך להמלצתו של השגריר להמנע מקיום דיון מעשי על הנושאים הקונקרטיים, ולהסתפק בקביעה הכללית כי יש לנו עניין לפתור אותם ולזרז התהליך. יחד עם כך - וכאמור לעיל - אסור ליצור רושם של לינקאג' בין פתרון נושאים אלה לבין כינון היחסים הדיפלומטיים.

1. ובאשר לסוגיית היחסים: הדילמה היא אם להעלות נושא זה ביוזמתנו בין בפגישה עם שר החוץ טורן שתקדם לפגישת השר עם האפיפיור, בין בפגישה עם האפיפיור, או להמנע קמגורית מצדנו מלהתייחס ישירות לנושא זה. השיקולים לכאן ולכאן שונים ומגוונים. מחד קיים החשש כי אם לא נעלה הנושא יראו בכך בואתיקן ויתור מצדנו; כמו כן, מצטרף חשש נוסף והוא שאם לא נעלה אותו אנו עלולים להפסיד את המומנטום שהושג כבר עד כה, ושגרם אולי לרמזים שקיבלנו לאחרונה מניו-יורק בדבר האפשרות שהואתיקן יכריז בעיתוי הביקור על העלאת דרג הייצוג. (ע"פ תקדים מכסיקו שהוזכר ע"י הנציג האפוסטולי בפגישתו האחרונה עם השר).

לעומת זאת, קיימים שיקולים שבגינם היה רצוי שאנו נמנע מלהעלות הנושא, ולפחות לא להעלותו כלל במפגש עם האפיפיור. אם גישתנו היא שסוגיית היחסים היא בעיה חד צדדית שלהם, ועליהם למצוא את הדרך לפתרה, העלאה חוזרת ונשנית של הסוגיה על ידינו מבזה ומשפילה. עם האפיפיור רצוי בכלל להמנע מהעלאת נושאים שתגובתו לגביהם לא הובהרה מראש ועלולה להיות שלילית. המירב שניתן הוא לגשש בפגישה המוקדמת עם טורן מהי עמדתם, ולנסות ולברר אם אכן יש להם כוונה להעלאה מסויימת של דרג הייצוג. בהתאם לתשובות שנקבל בפגישה זו, נוכל לתכנן כיצד להתייחס לנושא - אם בכלל - במפגש עם האפיפיור. ככלל, גישתו של השגריר לגבי המקטיקה בשיחות מקובלת עלינו, ואנו ממליצים לאמצה.

2. הערכה המקובלת על רבים הבקיאים בנושאי הכנסיה היא כי אנו בעצם נמצאים עתה בתחילתו של תהליך ביחסינו עם הואתיקן שיביא סופו של דבר לכינון יחסים דיפלומטיים, וכי הלהיטות העיקרית לכך, והאינטרס העיקרי לנירמול הם שלהם ולא שלנו, וזאת בשל ההתפתחויות המדיניות האזוריות והעולמיות, ובהדינמיקה של תהליך השלום. לפיכך, יש הגורסים כי יהיה זה צעד טקטי שגוי מטעמנו לשלם מחיר כלשהו עבור תוצאה שממילא תבוא, ולפיכך לא צריך להיות לנו תמריץ לפתרון הבעיות והנושאים הבילטרליים, אלא להשרות אורה יותר נעימה, ולעודדם לזרז את קצב הנירמול.

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS
JERUSALEM

משרד החוץ
ירושלים

לעומת הערכה זו, קיימת גישה שניה הגורסת ומעריכה כי גם אם ורנו

- 4 -

לעומת הערכה זו, קיימת גישה שניה הגורסת ומעריכה כי גם אם נכון שהואתיקה מעוניין ביצירת מעמד לגיטימי לעצמו במו"מ המדיני באזור, וכי זהו השיקול העיקרי מבחינתו בהפשרת היחסים, אין הוא עדיין יכול לנרמל לחלוטין את היחסים עמנו מבלי שיצביע על הישגים משמעותיים במו"מ הביטחוני בעיקר לקהל מאמיניו באזור שרובו ככולו מורכב מערבים, ומבלי שיקח בחשבון את ההשפעה שעלולה להיות למו"מ עמנו על מעמדם של הנוצרים בארצות ערב, להם חרד הואתיקה. אין לדעת צורך בשלב זה להכריע בין שתי גישות יסוד אלה, ונראה לי כי אליבא בכל אחת מהגישות, אין מניעה בנקיטת צעדים מצדנו שישפרו את האוירה ויתרמו לעדוד הואתיקה להמשיך מצידו בתהליך הנרמול. אמנם רצוי להמנע מתשלום מחיר כבד, אך כפי שכבר השגריר ואנו המלצנו, ניתן בהמלך השיחות ולהבטיח שאנו נעשה מצידנו יותר לפתרון הבעיות הביטחוניות בלא שמתחייבים ספציפית לנושא כזה או אחר.

ח. בפגישה שקויימה בין טורן לשגריר טורן כי חשיבות הפגישה בין שה"ח לבין האפיפיור היא סמלית, בעוד שהמהות צריכה להפתר במפגשים של הוועדות הביטחוניות. לדעתנו יש מקום לערער קביעה זו, ולהנחיל בפגישה עם האפיפיור לו ולמשתתפים האחרים את ההרגשה שהגלגול של הנושאים המדיניים כבדי המשקל מתנהל מתוך גישה כללית אחרת. מבחינה זו המפגש עם האפיפיור שונה מכל המפגשים שקויימו בעבר עמו (בין ע"י שרי חוץ ובין ע"י ראשי ממשלות), ועלינו לנסות ולתת למפגש זה - גם אם לא ידונו בו בנושאים קונקרטיים - חשיבות כארוע שישליך על פיתוח היחסים לעתיד, הן מבחינת תוכנם והן מבחינת אוירתם.

ט. עפ"י תחושתו של הרב רוזן שנפגש עם האפיפיור 3 פעמים במשך השנה שעברה, קיימת מצידו להיטות, גם בשל מצבו הבריאותי המעורער, לבקר בארץ הקודש ובהקדם. להערכתו של רוזן שאיפה זו של האפיפיור ביחד עם חזונו ומדיניותו של טורן שבו רואה רוזן איש מפתח לשיפור שחל ביחסים, הם גורמים חשובים להמשך המומנטום שיושג בתהליך. נשאלת לפיכך השאלה אם להזמין את האפיפיור לביקור בארץ. המלצתו של השגריר היא להזמין את טורן וזאת בהתאם לדברים שאמר לשגריר בפגישתם האחרונה, ושלגביהם קיבלנו אישור וחיזוק גם מניו-יורק. הרב רוזן מציע כי כדאי בכל מקרה לברר עם טורן אם האפיפיור יהיה מוכן להענות להזמנה כזו. כאמור לעיל, רצוי להמנע מיצירת מצב בו נקבל תשובה שלילית ולו מנומסת...

י. לסכום, המפגש הקרוב ברומא עם האפיפיור מהווה נקודת ציון נוספת בהתפתחות היחסים עם הוותיקאן, ויש לראות אותו בהמשך לתהליך שהחל במיסוד הוועדות המשותפות, וכאפשרות לפתיחת דף חדש בהתווית היחסים לעתיד. החשיבות העקרתית מבחינתנו במפגש זה היא גם ליצור אוירה מתאימה שתזרז את תהליך הנרמול, וגם לנסות ולקבוע ליחסים העתידיים תכנים בהם יאותרו הנושאים והשטחים בהם ניתן יהיה להגיע למינימום חיכוכים, ואולי אף לשל"פ פורה.

ב ב ר כ ה,

386181

DIRECTOR GENERAL

המנהל הכללי

During the meeting I had with His Holiness the Pope, I recalled that the State of Israel has remained committed to:

- (a) freedom of religious workship for the followers of all religions and all communities in Jerusalem;
- (b) freedom of access to the Holy Places for all religions sects; and
- (C) ensure and maintain the conduct of normal and peaceful life for those who visit and reside in Jerusalem.

These principles, inspired by Israel's Declaration of Independence, reflect deeply held convictions of successive Governments. The Prime Minister recently reaffirmed them in the Knesset on 13 July 1992. They have renewed importance in these times of dialogue for peace and mutual understanding in the Middle East.